

Комунальний вищий навчальний заклад
«Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 39

**ХЕРСОН
2018**

Затверджено рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України (наказ № 747 від 13 липня 2015 р.).

Рекомендовано до друку вченою радою Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради (протокол № 2 від 03.04.2018 р.).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Іван	БЕХ	доктор психологічних наук, професор (Україна)
Євдокія	ГОЛОБОРОДЬКО	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Віктор	ОЛІЙНИК	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Василь	КУЗЬМЕНКО	доктор педагогічних наук, професор, головний редактор (Україна)
Ігор	ЖЕРНОКЛЕЄВ	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Марія	ПЕНТИЛЮК	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Григорій	ПУСТОВИТ	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Галина	САГАЧ	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Ніна	СЛЮСАРЕНКО	доктор педагогічних наук, професор, відповідальний секретар (Україна)
Нада	БАБІЧ	доктор педагогічних наук, професор (Хорватія)
Бажена	МУХАЦКА	доктор педагогічних наук, професор (Польща)
Райса	СЕРЬОЖНИКОВА	доктор педагогічних наук, професор (Росія)
Олександр	ТЕСЛЕНКО	доктор педагогічних наук, доктор соціологічних наук, професор (Казахстан)
Анатолій	ЗУБКО	кандидат педагогічних наук, професор (Україна)
Ірина	ЖОРОВА	доктор педагогічних наук, доцент (Україна)
Юлія	КУЗЬМЕНКО	доктор педагогічних наук, доцент (Україна)
Віталія	ПРИМАКОВА	доктор педагогічних наук, доцент (Україна)
Наталія	ТЕРЕНТЬЄВА	доктор педагогічних наук, доцент (Україна)
Сергій	МОЇСЄЄВ	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Галина	ЮЗБАШЕВА	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Олена	КОХАНОВСЬКА	кандидат педагогічних наук (Україна)

РЕЦЕНЗЕНТИ: Мірослав ФРЕЙМАН – доктор педагогічних наук, професор (Польща);
Олександр ЯНКОВИЧ – доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2018. Випуск 39. 313 с.

ISSN 2616-5597 (Друкована версія)

У збірнику наукових праць відомі дослідники, педагоги-практики загальноосвітніх навчально-виховних закладів, професійно-технічних навчальних закладів, вищих начальних закладів I-II і III-IV рівнів акредитації висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти модернізації сучасної освіти. Упровадження висвітлених на сторінках збірника наукових праць матеріалів сприятиме вирішенню різноманітних проблем сучасної загальноосвітньої та професійної школи.

Для науковців і педагогів-практиків загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, працівників інститутів післядипломної освіти.

Автори несуть відповідальність за достовірність інформації, точність фактів, цитат, інших відомостей, за порушення авторських прав будь-яких юридичних і фізичних осіб, а також за використання даних, що не підлягають публікації у відкритому друці. Думки авторів можуть не співпадати з думкою редакції. Передрук матеріалів допускається тільки з письмового дозволу редакції. При використанні матеріалів, опублікованих в «Педагогічному альманасі», посилання на збірник наукових праць обов'язкове.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	9
<i>Коча І. А.</i> Особливості формування здорового способу життя учнів початкової школи в сучасному освітньому просторі.....	10
РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	17
<i>Вихрищ В. О.</i> Проблеми розвивального підручника для початкової школи в концепції А. В. Занкова.....	18
<i>Сидорович М. М., Ідеї В. О.</i> Сухомлинського щодо організації творчої діяльності учнів як психолого-педагогічна основа цілеспрямованого розвитку теоретичного мислення.....	25
<i>Богайчук О. С.</i> Сучасний стан проблеми навчання майбутніх філологів письмового двостороннього перекладу.....	32
<i>Даниленко О. О.</i> Відбір навчального матеріалу для формування продуктивної граматичної компетентності майбутніх учителів під час навчання англійської мови після німецької в процесі самостійної роботи.....	37
<i>Конотоп О. С.</i> Навчально-стратегічна компетентність у контексті сучасних вітчизняних науково-методичних досліджень.....	44
<i>Литвиненко І. Ю.</i> Роль предметно-мовного навчання для вивчення морської англійської мови.....	50
<i>Фролова О. О., Барсук С. А.</i> Міждисциплінарний підхід до розроблення навчального курсу з морської англійської мови для судноводіїв.....	54
<i>Чеховская О. А.</i> Педагогические закономерности развития лингвистических способностей у младших школьников.....	60
РОЗДІЛ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ	67
<i>Мачинська Н. І., Музика О. Б.</i> Акмеологічна модель вихователя закладу дошкільної освіти.....	68
<i>Михитенко Н. О., Котловський А. М.</i> Міжкультурна комунікація як умова формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей.....	75
<i>Шмалей С. В.</i> Сучасні тенденції практикоорієнтованої підготовки майбутніх фахівців морської галузі.....	85
<i>Авраменко О. В.</i> Підготовка майбутніх фахівців хореографії до інноваційної професійної діяльності як психолого-педагогічна проблема.....	90
<i>Баб'юк О. В.</i> Експериментальна перевірка ефективності методики формування професійно орієнтованої англійськомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму.....	96
<i>Вистіпська Н. М.</i> Методичні передумови формування англійськомовної професійно орієнтованої лексичної компетентності в аудіюванні майбутніх музикантів.....	103
<i>Демченко А. І.</i> Удосконалення лінгвістичної компетенції студентів-філологів на базі конструкцій із іменними формами предикатив.....	110
<i>Івасів Н. С.</i> Організаційно-змістові особливості та структурно-функціональна модель професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців із туризмознавства.....	116
<i>Ієвалєв О. М.</i> Структура професійно-педагогічної мобільності випускника магістратури.....	124
<i>Коваленко О. М.</i> Аналіз поняттєво-категорійного апарату професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту.....	130
<i>Ковальська Н. М., Богдьярова А. М., Ковальова А. І.</i> Коучинг як складова освітнього процесу у вищій школі.....	136
<i>Кондрашов Н. Н.</i> Готовність до успішної професійної діяльності як важлива складова педагогічного професіоналізму.....	144
<i>Мазур І. С. В.</i> Дидактичне проектування вивчення систем комп'ютерного зору фахівцями IT-спеціальностей.....	151
<i>Навроцька М. М.</i> Аналіз експериментального дослідження розвитку професійного іміджу педагога в післядипломній освіті.....	159
<i>Нечепоренко М. А.</i> Характеристика рівнів, критеріїв, показників готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійно-особистісного саморозвитку.....	164

<i>Пайкут М. А.</i> Медичне пізнання як основа інтеграції природничонаукової й професійно-практичної підготовки майбутнього лікаря.....	171
<i>Репський В. І.</i> Про необхідність вивчення кібернетики як засобу формування професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів.....	178
<i>Смугаченко О. С.</i> Навчально-методичний супровід формування субкультури майбутніх учителів іноземних мов.....	184
<i>Соломенко А. О.</i> Методика розвитку критичного мислення майбутніх учителів фізики в процесі вивчення спеціальної теорії відносності.....	189
<i>Томашевська А. Ю.</i> Особливості реалізації методики формування в майбутніх фармацевтів англomовної лексичної компетентності в читанні та говорінні в процесі самостійної роботи.....	196
РОЗДІЛ 4. ТЕОРІЯ ЗМІСТУ, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИМ ПРОЦЕСОМ	203
<i>Андрощук І. М.</i> Позитивний досвід управління професійним розвитком викладачів університетів Республіки Польща.....	204
<i>Попроцький І. С.</i> Напрями вдосконалення навчально-виховного процесу Інституту військово-морських сил Національного університету «Одеська морська академія».....	211
РОЗДІЛ 5. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА	219
<i>Шерман М. І.</i> Педагогічні засади створення дистанційного курсу «Інформаційні технології в соціально-правовій діяльності соціального працівника».....	220
<i>Щербяк Ю. А.</i> Особливості соціально-педагогічної роботи зі студентською молоддю з особливими потребами у вищому навчальному закладі.....	225
<i>Дереш В. С.</i> Соціальне виховання дітей в Україні (50-ті роки ХХ століття).....	233
РОЗДІЛ 6. ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ	240
<i>Коповал О. А.</i> Ідеї фундаменталізації фізичної освіти: історико-методичний вимір.....	241
<i>Примахова В. В., Ходаковська А. В.</i> Роль вихователів у розвитку дошкільної освіти Півдня України (друга половина ХХ століття).....	247
<i>Гончар М. В.</i> Інституалізація підготовки морехідних кадрів на Херсонщині: історико-педагогічний аспект.....	253
<i>Дарійчук С. В.</i> «Буковинські відомості» як презентатор ідей здорового способу життя на Буковині початку ХХ ст.....	258
<i>Дяков І. В.</i> Позашкільна освіта у творчій спадщині й просвітницькій діяльності Софії Русової (1856-1940).....	264
<i>Золотовська В. С.</i> Історіографія проблеми вивчення іноземних мов у закладах вищої освіти морського профілю України.....	270
<i>Кохановська О. В.</i> Розвиток початкової природничо-математичної освіти в Україні ХІХ – початку ХХ століття.....	276
<i>Ляшкевич А. І.</i> Історія розвитку військово-морських навчальних закладів у першій половині ХХ століття.....	282
<i>Остапенко А. В.</i> Нормативно-правове забезпечення правового виховання учнівської молоді в Україні (1990-2015 рр.).....	290
<i>Рябуха І. М.</i> Перші очільники морської галузі СРСР: внесок у розвиток морської справи та системи підготовки кадрів для флоту (довоєнні та повоєнні роки).....	297
<i>Шугай Я. М.</i> Нормативно-правове забезпечення діяльності початкових шкіл в Україні (40-ві роки ХХ століття).....	304
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	311

УДК 37.035:316.42(477)»19»

Дереш В. С.

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ (50-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

У статті розглянуто питання впливу соціальних інституцій на виховання дітей у 50-ті роки ХХ століття. Розкрито сутність поняття «соціальне виховання», його мету, особливості цього процесу, що є частиною відносно контрольованої соціалізації і включає в себе моральне, естетичне, трудове, розумове, фізичне виховання.

Проаналізовано нормативно-правові документи 50-х років ХХ століття, що визначали вітчизняну соціальну політику стосовно соціального виховання дітей в Україні. Визначено основні ідеологічні вимоги до виховання дітей у сім'ї під впливом державних закладів. Висвітлено провідні форми залучення батьків дітей до життя школи (батьківські комітети, спеціальні ради на підприємствах, в установах та організаціях, у колгоспах і радгоспах; обстеження побутових умов життя сім'ї, проведення корекційної й вирівнювальної роботи, упровадження широкої пропаганди в засобах масової інформації).

Окреслено основне призначення шкіл-інтернатів, що вбачалося в безумовному підпорядкуванні молодого покоління впливу соціального виховання й державній політиці. З'ясовано, що завдяки створенню шкіл-інтернатів як нового типу навчально-виховних закладів здійснювалося усунування виховання дітей із залученням учнів до суспільно-корисної праці й зміцненням зв'язку школи із життям. Розкрито основні ідеї соціального виховання людини в 50-ті роки ХХ століття в радянському суспільстві. Відзначено, що в досліджуваній період система соціального виховання держави готувала дітей до практичної діяльності в різних галузях виробництва, пропагуючи ідеальний образ громадянина-працівника, передовика виробництва.

Розглянуто співпрацю соціальних інститутів (партійних, комсомольських, профспілкових організацій), спрямовану на покращення соціального виховання дітей дошкільного віку як у дитячих дошкільних закладах, так і в сім'ї. Доведено, що протягом 1950-х років спостерігалось нівелювання соціалізаційного впливу сім'ї на формування дитини, а провідна роль у цьому питанні надавалася звичайним навчально-виховним закладам і школам-інтернатам.

Ключові слова: виховання, соціалізація, дитина, сім'я, соціальне виховання, соціалізаційний вплив, освітні заклади, школа, школа-інтернат, педагогізація батьків.

Держава становить важливий фактор соціалізації, оскільки властиві їй політика, ідеологія, економічна та соціальна практика зумовлюють певні умови для життєдіяльності її громадян, їхнього розвитку та самореалізації. Діти й дорослі функціонують у цих умовах, оволодівають нормами та цінностями, які, з одного боку, декларуються державою, а з іншого – реалізуються в соціальній політиці, позначаючись певним чином на формуванні особистості в процесі соціалізації. Держава здійснює відносно цілеспрямовану соціалізацію завдяки визначенню цінностей, що культивуються її системою соціального виховання й відповідним типом соціально-політичної та ідеологічної систем суспільства, тому осмислення досвіду соціального виховання дітей в Україні 50-х років ХХ століття набуває актуальності в контексті визначення стратегічних напрямів розвитку системи соціального виховання сучасної України.

Різним аспектам дослідження історії соціального виховання в Україні присвячені роботи А. Бондаря, Л. Канишевської, В. Маштакової, В. Слюсаренка, Н. Султанової, Л. Цибулько, К. Чертової, А. Штефан, Т. Янченко та ін. Проте особливості соціального виховання в Україні в 50-ті роки ХХ століття потребують детального розгляду.

Мета статті – проаналізувати особливості соціального виховання дітей в Україні в 50-ті роки ХХ століття.

Перш за все, доцільним є розкриття терміну «соціальне виховання». Під соціальним вихованням розуміємо «систему соціально-педагогічних, культурних, сімейно-побутових та інших заходів, спрямованих на оволодіння й засвоєння дітьми й молоддю загальнолюдських і спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування в них стійких ціннісних орієнтацій й адекватної соціально направленої поведінки» [2, с. 25].

Соціальне виховання є частиною відносно контрольованої соціалізації й включає в себе всі види виховання: моральне, естетичне, розумове, фізичне, трудове та ін. Формування людини, яка готова виконувати суспільні функції працівника й громадянина своєї країни – головна мета соціального виховання. Соціальне виховання дітей є цілеспрямованим процесом, що «сприяє засвоєнню системи соціальних знань, норм і цінностей, соціального досвіду й забезпечує ефективну регуляцію соціальної поведінки особистості» [12, с. 18]. Воно здійснюється під впливом індивідуальних (конкретних людей), групових (колективів) і соціальних (виховних організацій та органів управління) суб'єктів [там само].

50-ті роки ХХ століття були повоєнними, і держава спрямовувала всі зусилля громадян на відбудову країни. Для цього необхідно було залучити до роботи якнайбільше населення, у тому числі жінок-матерів дітей ясельного віку. На реалізацію цього завдання спрямовувалася ухвалена 18 травня 1949 року Постанова Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо розширення мережі дитячих закладів і пологових будинків та покращення їхньої роботи», яка передбачала збільшення кількості пологових будинків, дитячих ясел і дитячих садків та умов перебування в них жінок і дітей [5]. Тобто в суспільстві створювалися такі умови, що суспільне виховання виходило на перший план: діти, починаючи з ясельного віку, перебуваючи в державних навчально-виховних закладах, зазнавали соціалізаційного впливу не батьків, а вихователів і педагогів. Водночас сім'я відходила на другий план, батьки поступово віддалялися від своїх дітей, що позбавляло молоде покоління соціалізаційного впливу сім'ї.

Для успішного соціального виховання дітей діяльність державних органів та освітніх закладів України початку 50-х років ХХ століття спрямовувалася на «створення в школі й сім'ї оптимальних умов для розвитку учнів; фізичний розвиток дітей; здійснення корекційної й вирівнювальної діяльності; допомогу учням у формуванні особистості; вивчення сімейного середовища учнів, стану здоров'я дітей; залучення батьків до співпраці та корекцію опікунсько-виховної функції сім'ї» [11, с. 26]. У той час уважалось, що лише школа може забезпечити належний рівень освіти й виховання дітей як у навчальному закладі, так і в сімейному середовищі, тому учителями проводилася активна робота з педагогічної просвіти батьків.

У досліджуваній період батьки активно залучалися до життя школи. Задля цього створювалися класні та шкільні батьківські комітети, перед якими висувалися завдання, пов'язані з наданням допомоги школі та сім'ям, які не справлялися з вихованням дітей. З такими сім'ями проводили роз'яснювальну роботу й здійснювали обстеження їхніх побутових умов.

Однак такі обстеження не давали очікуваних результатів. Адже, по-перше, батьки через значне трудове завантаження не мали змоги ані запроваджувати, ані контролювати дії своєї дитини за означеними напрямками. По-друге, навіть у разі виявлення порушення наведених правил школа не надавала батькам відповідної допомоги, обмежуючи їхні виховні дії, перебираючи на себе змістове наповнення процесу формування дитини.

До соціально-педагогічної діяльності державних органів та освітніх закладів України в 50-ті роки ХХ століття належить проведення корекційної й вирівнювальної роботи. Заохочення та покарання, оголошені учневі, записувалися в його особову справу та повідомлялися батькам. При кожній школі створювався батьківський актив, через

який здійснювалася перевірка виховання дітей у сім'ї та вплив на батьків, котрі не надавали належного значення вихованню своїх дітей [10].

Приділяється особлива увага систематичній роботі з батьками з боку завідувачів і вихователів дитячих установ, які надавали сім'ям допомогу у вихованні дітей вдома. Вносяться корективи в навчальний план курсів підвищення кваліфікації працівників райвно й міськвно з охорони дитинства, до якого включаються теми, які стосуються виховання дітей в сім'ї та зв'язку дитячої установи з сім'єю й громадськістю колгоспу [3].

Підсумовуючи викладене, констатуємо, що протягом першої половини 50-х років ХХ століття відбувалося знецінення (обмеження) ролі сім'ї у вихованні дитини, надання пріоритету інститутам суспільного виховання, провідне місце серед яких посідала школа. Зважаючи на неможливість повного відмежування дитини від впливу сім'ї, запроваджується політика підпорядкування змісту виховних дій батьків змісту та завданням комуністичного виховання, орієнтованого на формування радянської людини. Це досягалось за допомогою створення різних форм педагогізації батьків на базі школи, створення спеціальних рад на підприємствах, в установах та організаціях, у колгоспах і радгоспах, проведення широкої пропаганди в засобах масової інформації.

Подальші кроки в цьому напрямі припадають на другу половину 50-х років ХХ століття. Оскільки уважалось, що батьки, зокрема, жінки-матері, мають повністю віддаватися роботі на виробництві чи в сільському господарстві [13, с. 151], у суспільстві поширюється думка про те, що «сім'я має обмежені можливості в комуністичному вихованні молодого покоління, тому частину її функцій повинна взяти на себе держава» [14, с. 74].

У 1956 році з метою впровадження в життя рішень ХХ з'їзду КПРС і XIX з'їзду КП України посилюється увага до проблеми підготовки особистості, яка має поєднувати духовне багатство, моральну чистоту, фізичну досконалість і бути підготовленою до суспільно-корисної праці на користь своєї країни.

Для подальшого усупільнення виховання дітей і збільшення кількості робочого населення у країні з середини 50-х років ХХ століття почали упроваджуватися реформи в народному господарстві та в соціальній політиці держави. У свою чергу, ці зміни вплинули на освітню політику країни та «одержавлення» сімейної соціалізації та виховання. Зокрема, ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР ухвалили постанову від 15 вересня 1956 року «Про організацію шкіл-інтернатів», призначення яких убачалося в «розв'язанні на більш високому рівні завдання підготовки всебічно розвинутих, освічених будівників комунізму» [8, с. 248]. Передбачалося, що сім'я передасть державі частину функцій щодо комуністичного виховання молодого покоління, тим самим соціальне виховання матиме основний вплив на формування особистості дитини.

Планувалося, що провідну роль у вихованні молодого покоління в майбутньому буде відігравати школа-інтернат, де навчатимуться діти всіх охочих батьків. А до розширення мережі нових навчально-виховних закладів, доки повністю суспільство не перейде на нову систему навчання й виховання, пріоритет слід надавати школі, а не сім'ї, яка не справляється із покладеною на неї функцією [13, с. 151].

Отже, можна зробити висновок, що держава, «дбаючи» таким чином про належне виховання дітей, не витрачала кошти на підтримку сімей із дітьми, а вміло організовувала працю дітей та дорослих для досягнення своєї мети. Зокрема, відповідно до ухваленої постанови, у країні почали досить швидко з'являтися нові навчально-виховні установи, діяльність яких жорстко контролювалася. Уже в лютому 1957 р. ЦК КП України розглядав питання про те, як виконувалася постанова, й виявив недоліки в їхній діяльності. Водночас були визначені заходи, спрямовані на оптимізацію роботи шкіл-інтернатів, серед яких покращення керівництва, зміцнення навчально-матеріальної бази, активізація роботи з педагогічними кадрами, підвищення якості навчально-виховної роботи й підготовки дітей до практичної діяльності в різних галузях

виробництва.

Уряд держави передбачав, що школа-інтернат зможе повністю замінити сімейне виховання. І оскільки перехід до усупільненого виховання в нових навчально-виховних закладах потребує як значних ресурсів, так і тривалого часу, то ЦК КПРС ухвалив рішення не послаблювати уваги до звичайних шкіл і забезпечити їхній зв'язок із суспільним життям.

Зокрема, 17 квітня 1959 р. було ухвалено Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям та про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР», у якому затверджувалося розширення мережі шкіл-інтернатів, а також шкіл і груп продовженого дня. Передбачалося, що школа мала поліпшити виховну роботу з дітьми, тим самим допомагаючи сім'ї у вихованні дітей. Зокрема, у статті 6 зазначалося, що школа повинна прищеплювати учням любов до знань, праці, повагу до людей праці, формувати комуністичний світогляд учнів, виховувати дітей відданими Батьківщині і народу. Важливим завданням учителів, батьків і громадських організацій було визнано подальше покращення роботи з виховання навичок культурної поведінки учнів у школі, сім'ї, на вулиці. Відповідно до закону, уважали за необхідне ще з перших років навчання готувати дітей до подальшої участі в суспільно-корисній праці. А вже з 15-16 років молодь повинна була включатися в посильну суспільно-корисну працю [1].

Як зазначалося в постанові уряду «Про заходи щодо розвитку шкіл-інтернатів у 1959–1965 рр.», ці заклади «за короткий термін свого існування дістали широке визнання трудящих нашої країни й показали на практиці, що вони є найбільш вдалою формою виховання і навчання дітей. Тим часом число шкіл-інтернатів зростає повільно, існуюча мережа цих шкіл не задовольняє потреб населення, а в ряді місць плани будівництва шкіл-інтернатів не виконуються» [9, с. 2]. Наголошувалося на прагненні значної кількості батьків помістити своїх дітей до цього типу навчально-виховних закладів.

У цей же час посилилася увага держави до дитячих дошкільних закладів. У Постанові «Про заходи з подальшого розвитку дитячих установ, покращення виховання і медичного обслуговування дітей дошкільного віку» від 21 травня 1959 р. ЦК КПРС пропонував затвердити план розвитку дитячих дошкільних закладів на 1959 – 1965 рр.: об'єднати ясла й дитячий садок в один дошкільний заклад; залучити громадські організації та працівників до виховання дітей, покращити обладнання в дитячих парках, скверах й у дворах будинків майданчиків для дітей дошкільного віку, які не відвідують дитячі установи; зобов'язати ВЦРПС, ЦК ВЛКСМ, Всесоюзну спілку з поширення політичних і наукових знань, органи освіти і охорони здоров'я підвищити серед батьків рівень пропаганди знань з питань виховання та охорони здоров'я дітей дошкільного віку, ширше практикувати читання лекцій, проведення бесід для населення, збільшити кількість та покращити якість видання масової науково-популярної літератури з цих питань; доручити редакціям журналів «Дошкольное воспитание», «Семья и школа», «Работница», «Крестьянка» и «Здоровье» систематично публікувати матеріали з виховання та охорони здоров'я дітей; зобов'язати Міністерство культури СРСР, Державний комітет із радіомовлення і телебачення при Раді Міністрів СРСР і Спілку письменників СРСР забезпечити розширення видань художньої літератури, виробництва кінофільмів, передач по радіо і телебаченню, які висвітлюють питання виховання та охорони здоров'я дошкільнят [4].

Розглянувши цю постанову, відзначаємо, що влада спрямовувала зусилля усього суспільства, зокрема партійних, комсомольських, профспілкових організацій, на покращення виховання дітей дошкільного віку в мережі дитячих дошкільних закладів і в сім'ї. Тобто уряд намагався через суспільство впливати на сімейне виховання, соціалізацію дітей у сім'ї. Це підтверджує й наступна постанова, у якій говорилося, що для забезпечення з молодшого віку посильної участі школярів у суспільно-корисній праці, самообслуговуванні як у школі, так і в сім'ї необхідно значно поліпшити роботу з батьками, розширити пропаганду педагогічних знань. Самообслуговування учнів

рекомендували поєднувати з уроками домоводства й заняттями в шкільних майстернях та на пришкільних ділянках. Також пропонували активно залучати батьків учнів до чергувань у буфетах і їдальнях, ремонту шкільних приміщень, заготівлі палива, ремонту та виготовлення меблів і под.; при цьому батьки не повинні були виконувати роботу за учнів [6]. Залучення учнів до самообслуговування, у свою чергу, викликало в дітей інтерес до оволодіння робітничими професіями, чим скористалося державне керівництво. Зокрема, Рада Міністрів СРСР у Постанові «Про оплату праці школярів середніх шкіл у період виробничого навчання, учнів на підприємствах, робітників за час перекваліфікації або навчання іншим професіям, а також про оплату праці кваліфікованих робітників і інженерно-технічних працівників з навчання цих школярів, учнів і робітників» від 10 грудня 1959 р. № 1369 затвердила порядок оплати праці учнів 9-11 класів, чим підвищувала престиж малооплачуваних професій і сприяла подальшому працевлаштуванню випускників шкіл [7].

Отже, населенню нав'язувалася мораль, відповідно до якої про дітей має піклуватися, насамперед, держава. Уся відповідальність покладалася на державу й суспільство загалом, нав'язувалася думка, що «хтось краще подбає про мене й мою сім'ю, ніж я сам». Тобто формувалося нове покоління, яке не орієнтувалося на важливість відповідальності за близьких людей, членів сім'ї, дітей, навіть за власну життєдіяльність.

Проте плани, які покладалися на школи-інтернати, не були реалізовані повною мірою через політичні зміни в країні. Натомість знову, як колись, назривала думка про пріоритетне значення сім'ї у формуванні особистості.

Таким чином, можна стверджувати, що протягом 1950-х років спостерігалася нівелювання соціалізаційного впливу сім'ї на формування дитини. Натомість провідна роль у цьому питанні надавалася звичайним навчально-виховним закладам і школам-інтернатам. Сім'я розглядалася переважно як основний інститут відтворення населення, поліпшення демографічної ситуації в країні. Цій ідеї слугувала сімейна політика, спрямована на надання сім'ї матеріальної допомоги та певних пільг, утворення й поширення мережі закладів суспільного виховання.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що в розглянутий період провідну роль у соціалізації дітей відігравали традиційні та нові навчально-виховні заклади. Завдяки створенню шкіл-інтернатів як нового типу навчально-виховних закладів, здійснювалося усупільнення виховання дітей із залученням учнів до суспільно-корисної праці й зміцненням зв'язку школи із життям. Водночас спостерігалася деформація функцій сім'ї, що зумовлювалося послідовним і цілеспрямованим усуненням її від виховання дітей задля передачі їх у руки суспільства для формування з них так званої «нової» радянської людини.

Державна сімейна політика виходила з того, що головним завданням у досліджуваній період було відновлення країни й залучення для цього якомога більшої кількості робітників, тому створювалися такі умови в суспільстві, щоб люди йшли працювати на низькооплачувану роботу і якомога раніше віддавали дітей до дитячих дошкільних закладів і ясел. Це сприяло віддаленню батьків від дітей, позбавляло повноцінної соціалізації молодого покоління в сім'ї, що призвело до усупільнення виховання дітей, формування особистості «будівника комунізму» як результату державної політики.

Здобутий в ті роки досвід соціального виховання дітей в Україні, без сумніву, є надзвичайно цікавим і корисним, а отже, може стати в нагоді в сучасних умовах розвитку соціального виховання в нашому суспільстві, тому він потребує більш детального вивчення в подальших наукових розвідках.

Література:

1. Закон про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР. *Радянська школа*. 1959. № 1. С. 3-15.
2. Коваль А. Г., Зверева І. Д., Хлебик С. Р. Соціальна педагогіка. Соціальна робота: навч. посіб. Київ: ІЗМН, 1997. 392 с.
3. Навчальний план двотижневих курсів підвищення кваліфікації працівників рай (міськ) ВНО по охороні дитинства *Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР*. 1955. № 13. С. 14.
4. О мерах по дальнейшему развитию детских дошкольных учреждений, улучшению воспитания и медицинского обслуживания детей дошкольного возраста: постановление Центрального Комитета КПСС и Совета Министров СССР от 21 мая 1959 г. № 558. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5407.htm.
5. О мероприятиях по расширению сети детских учреждений и родильных домов и улучшению их работы: постановление Сов. Министров СССР от 18 мая 1949 г. № 2004. URL: http://intellect-invest.org.ua/rus/social_history_pedagogical_official_documents/.
6. О расширении самообслуживания в общеобразовательных школах, школах-интернатах, детских домах, профессионально-технических училищах, суворовских училищах, в средних специальных и высших учебных заведениях: постановление Центрального Комитета КПСС и Совета Министров СССР от 2 июня 1959 г. № 603. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5410.htm.
7. Об оплате труда учащихся средних школ в период производственного обучения, учеников на предприятиях, рабочих за время переквалификации или обучения вторым специальностям, а также об оплате труда квалифицированных рабочих по обучению этих учащихся, учеников и рабочих: постановление Сов. Министров СССР от 10 декабря 1959 г. № 1369. URL: <http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data03/tex15996.htm>.
8. Об организации школ интернатов. Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР. 15 сентября 1956 г. *Народное образование в СССР: сб. докум. 1917 – 1973 гг.* Москва: Педагогика, 1974. 559 с.
9. Про заходи щодо розвитку шкіл-інтернатів у 1959 – 1965 рр. *Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР*. 1959. № 13. С. 2-3.
10. Про зміцнення дисципліни в школах Української РСР. Наказ № 438 від 14 грудня 1955 р. *Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти Української РСР*. 1955. № 24. С. 2-6.
11. Слюсаренко Н., Дереш В. Опікунсько-виховна діяльність державних органів та освітніх закладів УРСР в 50-60-ті роки ХХ століття *Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки (XIX-XXI ст.). Т. 4. Теорія і практика опікунської педагогіки в Україні та Польщі (XIX-XXI ст.). ROZWÓJ UKRAIŃSKIEJ I POLSKIEJ OŚWIATY I MYŚLI PEDAGOGICZNEJ (XIX-XXI w.). Т. 4. Teoria i praktyka pedagogiki opiekuńczej w Ukrainie i Polsce (XIX-XXI w.): зб. наук.пр. / ред. Д. Герцюжа і І. Мицишин. Львів: АНУ імені Івана Франка, 2014. С. 24-33.*
12. Султанова Н. В. Діяльність інтернатних закладів освіти в Україні (друга половина ХХ століття): навч. посіб. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. 167 с.
13. Федяєва В. А. Сімейне виховання в історичній ретроспективі (друга половина ХІХ – ХХ століття): монографія. Херсон: РНУ, 2010. 348 с.
14. Чертова К. М. Розвиток соціального виховання школярів в Україні у другій половині ХХ століття. *Вісник АНУ імені Тараса Шевченка*. Луганськ. 2012. № 16 (251). С. 70-81.

Deresh V. S.

CHILDREN'S SOCIAL UPBRINGING IN UKRAINE (50TH YEARS OF THE XX CENTURY)

The article deals with the issues of the influence of social institutions on the children's upbringing in 50th years of the XX century. The essence of the concept of «social upbringing», its purpose and features are revealed; it is noted that this process was a part of a relatively controlled socialization and included moral, aesthetic, labour, mental and physical upbringing.

The normative legal documents of 50th of the XX century, which defined the national social policy concerning the children's social upbringing in Ukraine, are analyzed. The basic ideological

requirements for children's upbringing in the family under the influence of state institutions are determined. The main forms of parental involvement in school life are highlighted (such as: parental committees, special councils at enterprises, institutions and organizations, collective farms (kolkhoz) and state farms (sovkhoz); analysis of living conditions of the families; carrying out corrective and equalization work; implementation of extensive propaganda in mass media).

The main purpose of boarding schools, which lay in the unconditional obedience of the younger generation to the influence of social upbringing and state policy, is outlined. It is found out that due to the establishment of boarding schools as a new type of educational institutions, the socialization of children's upbringing with the pupils' involvement in socially useful work and the strengthening school connection with life was carried out. The basic ideas of person's social upbringing in 50th years of the XX century in the Soviet society are revealed. It is noted that during the studied period, the system of social upbringing of the state prepared children for practical activity in various branches of production, promoting the ideal image of a citizen-employee, a leader of the production.

The article deals with the cooperation of social institutions (party, komsomol and trade union organizations), aimed at improving the preschool children's social upbringing, both in preschool institutions and kindergartens, as well as in the family. It is proved that during the 1950s, there was a leveling up of socialization of the family's influence on a child's formation, and the leading role in this matter was given to ordinary educational institutions and boarding schools.

Key words: upbringing, socialization, child, family, social upbringing, socialization influence, educational institutions, school, boarding school, pedagogization of parents.

Дата надходження статті: «16» лютого 2018 р.